

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 41. С.306-314.

4. Карамушка Л. М. Психологія управління: навч. посіб. К.: Міленіум, 2003. 344 с.

5. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ: Вища школа, 2003. 126 с.

6. Чебикін О. Я., Павлова І. Г. Становлення емоційної зрілості. Одеса: СВД М. П. Черкасов, 2009. 238 с.

7. Bar-On R. The Bar-On model of emotional-social intelligence (ESI). Psicothema. 2006. Vol. 18. P. 13–25.

РОЛЬ КОГНІТИВНИХ СПОТВОРЕНЬ У ПРИЙНЯТТІ РІШЕНЬ

*Кириченко Р.В., кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри професійної освіти в сфері технологій та дизайну
Вознюк Н. М., здобувач вищої освіти
Київський національний університет технологій та дизайну*

Ключові слова: когнітивні спотворення, когнітивні упередження; інформаційний простір; прийняття рішень; ефективність рішень; психологічна безпека; динамічне середовище.

Прийняття рішень є важливим аспектом людської діяльності, який впливає на всі сфери життя. Проте люди часто приймають рішення, керуючись нераціональними факторами, що зумовлено когнітивними спотвореннями. Когнітивні спотворення – це систематичні помилки в мисленні, що виникають через обмеженість когнітивних ресурсів або вплив емоцій. Дослідження цих спотворень має важливе значення для психології, економіки, менеджменту та інших галузей знань.

Оскільки ми живемо в сучасному світі, де інформаційний простір набагато більший за можливості людської свідомості, відфільтрувати усю інформацію неможливо, так само як і не піддаватись зовнішнім чинникам, які створюють стресові умови та ілюзії сприйняття. Повністю запобігти когнітивним спотворенням не вийде, але їх можна відслідковувати, контролювати та зменшувати для створення комфортного життя та ширших можливостей. Когнітивні спотворення можуть впливати з нашого власного досвіду, з соціального та культурного середовища, виховання, медіа, а також з особистісних характеристик. Отже, вплив здійснюється майже з усіх сфер життя.

Когнітивні упередження – це помилки мислення, які заважають людині адекватно сприймати навколишній світ і приймати рішення. Вони можуть проявлятися в різних формах: наприклад, в упередженості, надмірній упевненості, поспішних висновках. Термін «когнітивні упередження» (cognitive biases) та подальше вивчення цих феноменів

значною мірою пов'язані з роботами Амоса Тверського та Даніеля Канемана. Дослідження різних типів мислення та систематичних помилок поглибило розуміння впливу когнітивних упереджень на поведінку. За спостереженнями Канемана, когнітивні упередження притаманні всім людям незалежно від їх віку, статі, освіти чи соціального статусу, тому своєчасне виявлення та аналіз цих упереджень сприяє формуванню більш об'єктивних суджень та раціональних дій [1].

Бастер Бенсон, вважає, що основною причиною появи когнітивних упереджень є прагнення мозку людини економити свої ресурси. Людина сприймає реальність через когнітивні упередження, які є не помилкою, а оптимізацією роботи мозку. Адже набагато швидше й легше повісити на будь-яке явище певний ярлик, прийняти спрощене розуміння ситуації, залишити все як є і не намагатися розібратися в хитросплетіннях кожного заплутаного випадку [3]. Досліджуючи когнітивні упередження, Бенсон спростив існуючу класифікацію, виділив чотири основні проблеми, які прагнуть вирішити когнітивні упередження: 1) перевантаження інформацією: ми фільтруємо величезні обсяги інформації, виділяючи те, що вже відомо, дивне або змінилося; 2) відсутність сенсу: щоб зібрати розрізнену інформацію, ми заповнюємо прогалини власними припущеннями та існуючими знаннями, що іноді створює ілюзії або неточності; 3) необхідність діяти швидко: щоб ухвалювати швидкі рішення, ми часто покладемося на евристики та впевненість у власних можливостях, навіть якщо не завжди це справедливо; 4) пам'ять: ми зберігаємо лише важливі на наш погляд елементи, що іноді посилює упередження і помилки [3].

Тобто когнітивне упередження виникає, коли мозок зменшує обсяг даних, спрощує їх, неправильно їх інтерпретує або реагує на них надто швидко [2].

Когнітивні спотворення є відхиленнями від раціонального мислення, які можуть бути спричинені еволюційними механізмами, обмеженістю інформації або впливом соціального середовища. Вони можуть впливати на сприйняття, пам'ять, судження та прийняття рішень. Одним із перших дослідників когнітивних спотворень був Деніел Канеман, який разом з Амосом Тверські розробив теорію перспектив, що пояснює, як люди ухвалюють рішення в умовах невизначеності [1].

Існує багато видів когнітивних спотворень, серед яких найпоширенішими є:

1. Ефект прив'язки (Anchoring Bias) – тенденція покладатися на першу отриману інформацію при прийнятті рішень. Як зазначав Канеман: «Ми часто надмірно покладемося на перше число, яке потрапляє в нашу свідомість».

2. Підтверджувальне упередження (Confirmation Bias) – схильність звертати увагу лише на інформацію, що підтверджує власні переконання. Це явище досліджував Пітер Уозон, який у своїх

експериментах показав, що люди схильні ігнорувати інформацію, яка суперечить їхнім очікуванням.

3. Ефект надмірної впевненості (Overconfidence Effect) – завищена оцінка власних знань і навичок. Річард Талер зазначав: «Люди вважають себе кращими, ніж вони є насправді, і це має серйозні наслідки для економічних рішень».

4. Евристика доступності (Availability Heuristic) – оцінка ймовірності подій на основі легкості їх пригадування. Амос Тверські наголошував: «Якщо щось легко згадується, ми схильні вважати це більш ймовірним».

5. Помилка планування (Planning Fallacy) – недооцінка часу та ресурсів, необхідних для виконання завдань. Це явище досліджували Канеман і Тверські, виявивши, що навіть експерти систематично недооцінюють складність проєктів [1].

Когнітивні спотворення можуть призводити до неправильних або неефективних рішень у різних сферах життя, зокрема: фінансові рішення, менеджмент і бізнес, політичні рішення, особисте життя.

Розглянемо методи подолання когнітивних спотворень та способи мінімізації впливу когнітивних спотворень на прийняття рішень: усвідомлення когнітивних упереджень – розуміння власних схильностей до спотворень допомагає критичніше оцінювати інформацію; збір різноманітної інформації – аналіз альтернативних точок зору знижує ризик підтверджувального упередження; використання аналітичного мислення – методичний підхід до вирішення проблем допомагає уникати емоційного впливу; довгострокове планування – оцінка потенційних наслідків рішень допомагає зменшити помилку планування; консультація з експертами – погляд з боку може виявити потенційні помилки у мисленні [4].

Застосування цих рекомендацій допомагає зменшити негативний вплив когнітивних упереджень та сприяє більш обґрунтованому і раціональному прийняттю рішень у складних ситуаціях.

Когнітивні спотворення є невід’ємною частиною людського мислення, проте їх вплив можна мінімізувати за допомогою критичного мислення, аналізу альтернативних поглядів та свідомого підходу до прийняття рішень. Вивчення цих механізмів допомагає людям ухвалювати більш обґрунтовані рішення, що сприяє успіху в особистому та професійному житті.

Список використаних джерел

1. Канеман Д. Мислення швидко й повільне К.: Наш Формат, 2019. 480 с.
2. Осичка О. В., Ясинська С. Ю. Вплив когнітивних упереджень на прийняття рішень в Agile-командах. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, (16). 2024. <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2024-16-04-16>

3. Benson B. Cognitive bias cheat sheet. Medium. Retrieved. 2016 <https://buster.medium.com/cognitive-bias-cheat-sheet-55a472476b18>

4. Taylor, P. J., Russ-Eft, D. F., & Chan, D. W. A meta-analytic review of behavior modeling training. Journal of applied psychology, 90(4), 2005. P. 692-709.

ВІЗУАЛІЗАЦІЯ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН: ІСТОРІЯ ТА ЕВОЛЮЦІЯ

Лаврійчук В. О., здобувач вищої освіти

*Множинська Р.В., кандидат філософських наук, доцент
Київський національний університет технологій та дизайну*

Ключові слова: візуалізація, медіакультура, відеоконтент, штучний інтелект, соціальні мережі, комунікація.

У сучасному світі візуалізація стала головним елементом медіа культури та способом комунікації, що впливає на сприйняття інформації, формування суспільної думки та на поведінку аудиторії [1, с. 12]. Візуальна комунікація включає цілий спектр засобів - від традиційних живописних робіт до сучасних цифрових технік, які використовуються у соціальних мережах, рекламі, кінематографі та журналістиці. Сьогодні ми живемо в епоху, коли люди отримують більшість інформації саме через медіа та візуальні образи, що справді сильно впливає на швидкість і якість сприйняття контенту.

Візуалізація розвивалася протягом століть, трансформуючись від наскельних малюнків до цифрового контенту. У первісному суспільстві зображення виконували функцію передачі досвіду та знань наступним поколінням. Подальший розвиток писемності, друкарства, живопису та фотографії сильно розширив можливості комунікації та впливу на свідомість людей. З появою кінематографа та телебачення відкрилась нова сторінка в історії візуального мистецтва, що дозволило не тільки передавати інформацію, але й формувати певні ідеологічні та культурні погляди.

В цифрову епоху візуалізація набула ще більшого значення. З появою інтернету та соціальних мереж комунікація стала миттєвою, а візуальні засоби стали основним способом передачі інформації. Фотографії, відео, інфографіка та анімація використовуються для створення медіаконтенту, що впливає на людську поведінку та думку. Візуальна інформація швидше засвоюється та легше сприймається, запам'ятовується, також викликає емоційний відгук, що робить її ефективним способом впливу [1, с. 35].

Варто наголосити, що дослідження візуалізації дає змогу краще зрозуміти, як саме змінюються медіа і яким чином вони формують інформаційний простір. Сучасні технології забезпечують можливість